

§. V. Constiti adhuc ad fontem omnis naturalis juris, qui natura est, quòque perpetuo erit recurrendum. Porro in natura, ut breviter colligam quæ inculcari satis non possunt, insunt alia pertinentia ad animum hominis, alia ad res externas eidem extrinsecus adhaerentes: inest arctissima conjunctio, ac nexus, quem constrinxit ipsa natura, cum summo Deo, homine ipso, et hominibus aliis: inest status naturalis vel adventitius multiplex: insunt fines, denique in finibus gradus, ordo, proportio comparata ad apta media. Horum omnium contemplatio, ex qua universa deinceps disciplina haurienda est, jam nunc offert quædam commoda, eoque nos ducit.

(a) Ut jurisprudentiæ naturalis amplissimum campum, ejusque in partes quatuor divisionem conspiciamus. Prima, quæ *privata* dicitur, hominem in statu positum naturali considerat, nullo affectum adventitio statu. Altera *jus sociale hypotheticum* tum generatim exponit, tum quæ ad minores pertinent societates. Tertia, quæ appellatur *jus publicum universale*, de civili societate. Quarta denique de naturali, proindeque universali *jure gentium*, tanquam moralium personarum, tractat.

(b) Ut res et doctrinæ summi momenti, quibus abundant singulæ partes jurisprudentiæ, reducantur ad certa capita et veluti fixas ac distributas sedes ingenti memoriæ adjumento et ordinis commodo. Quidquid enim de homine disseritur, ad animum ejus referendum est, ad corpus, vel res externas eidem adhaerentes: huc officia hominis erga hominem, huc varia delicta, huc varia præmia, aut variæ poenæ, huc diversæ particulæ beatitudinis aut miseræ humanæ referendæ sunt. Ex nexu illo triplici tria pendent officiorum summa genera, erga supremum Deum, hominem ipsum, alios, vel solo naturali statu vel adventitio præterea affectos, aut denique ope civilis imperii in unam conflatos personam moralem.

(c) Ut cogitando progrediamur ad veritates generis diversi penitus, quas *practicæ* vocant. Nam contemplatio naturæ, ejusque affectionum, partium, nexuum, statuum, finium theoreticis cognitionibus tota absolvitur, nec quid ab homine in regendis actionibus fieri honeste possit, aut expediat, aut necesse sit, enunciat. Id practicæ cognitionis proprium est, quæ sine ingenti rerum ac doctrinarum perturbatione confundi non potest cum theoretica cognitione; etsi ab hac suam originem, omnemque vim trahat, ut deinceps ostendam.

CAPUT II.

Contemplatio naturæ ad cognitiones practicas juris naturalis hominem deducit.

ARGUMENTUM.

VI. Progressio rationis a theoretica ad practicam cognitionem	IX. Deductio obligationum, consiliorum, jurium.
VII. In practica cognitione inest quod actionem regit: quod libertatem afficit: quod voluntatem ciet.	X. Illustratur.
VIII. Insuat in hominibus ejusmodi practicæ cognitiones seu regulæ; quaeritur de illarum vi, seu an extet naturæ jus?	XI. Speciatim de obligationibus naturæ:
	XII. Consiliis:
	XIII. De juribus seu facultatibus moralibus.

§. VI.

EST hoc proprium naturæ intelligentis, quæ actiones suas ratione et consilio regit, ut ex sui rerumque aliarum theoretica cognitione, quid expetendum, fugiendumve sit, quid honeste fieri queat, quid expediat, fere sine magno labore concludat, ea prope ratione, qua artifex proposito fine operis, materia, et instrumentis, quid efficere, quaque ratione debeat, intelligit. Unde more receptum apud veteres philosophos fuit, ut rationem aliam theoreticam, aliam practicam dicerent, cui cognitiones responderent generis utriusque. Qui summam Dei bonitatem, immensam potentiam, sapientiamque contemplatur, cito conficit, in ejus providentia acquiescendum sibi esse, ejusque voluntati modis omnibus parendum. Qui animi sui nativas dotes, et præclaros fines cogitat, ad quos hominem natura, et naturæ auctor destinavit, illico intelligit, nefas esse homini, bestiarum more affigi oblectamentis carnis ac sensuum. Qui communem naturam, communem indigentiam, communes succurrendi facultates spectat, non potest non colligere, oportere, ut alter alteri præsidio sit, maximeque cavendum esse, ne abrumpatur conjunctio animorum, quam ipsa natura primum conciliavit. Sic igitur statuendum:

(a) Quando proposita et explicata natura rerum maximeque hominis, quod ad theoriam, seu cognitiones theoreticas pertinet, vi rationis infertur, quid fieri ab homine aut non fieri fas sit, expediat, oporteat; tum dicimus, regulas morales seu cognitiones practicas spectantes ad honestatem morum, *ex natura peti*, vel ut Cicero agebat, *ex intima philosophia depromi: rationes* agendi vel non agendi esse *naturales*: cum *actionibus connexa motiva*, *actiones determinari per motiva* ex hominum natura, ex societate, ex divinis perfectionibus desumpta.

(b) Docemur ratione et experientia, cum actionibus nostris connexas esse vi naturæ consecutiones commodas vel incommodas; quales sunt conservatio vitæ viriumque, incolumitas ac valetudo, aliorum benevolentia, nominis existimatio, voluptas animi ex acquisita perfectione quadam proveniens, emolumentum rei familiaris, securitas etc., aut consecutiones his contrarias. Ejusmodi consecutiones cum actionibus connexæ *actionum momenta vel motiva* appellantur a Wolfianis maxime, qui eas etiam *præmia* vel *supplicia naturalia* vocitant, eoquod vi naturæ proveniant, et præmium generatim ab ipsis dicatur quoddam bonum cum actione conjunctum, tanquam motivum aut momentum eam ponendi: supplicium vero malum connexum cum actione, tanquam motivum aut momentum eam omittendi: et quoniam is actionum et consecutionum nexus a rerum conditore ac gubernatore præstitutus est; idcirco ea præmia ac supplicia etiam *divinis* annumerari posse censent. Patet vero, quomodo ex cognitione theoretica ejusmodi consecutionum, cum actionibus connexarum, progredi homo debeat ad practicas cognitiones de rebus expetendis, fugiendisque.

§. VII. Tria sunt in regulis moralibus diligenter inter se discernenda; nam primo

(a) Instar prælucentis facis regunt hominum actiones, quando iidem appetunt quidquam, aut refugiunt, quando deliberant, decernunt.

(b) Ita vero regunt, ut nunc ostendant, quid liberum et concessum homini sit agere: nunc imperiose præscribant, quid agere necessum sit, ut, nisi se reum facere homo coram summo Deo, ipsoque mentis suæ tribunali velit, omnino parere cogatur: alias denique, quid maxime expediat, suadendo vel dissuadendo indicant, relicta optione libera, ut nefas haud sit, utrumvis eligatur. Patet ergo, cur aliæ dicantur *concessoriæ* regulæ, aliæ *obligatoriæ*, aliæ *suasoriæ*; primæ referuntur ad *jus*, seu *facultatem* agendi, alteræ ad *obligationem*, tertiæ ad *consilium*.

(c) Regulæ morales, quæ ratione fiunt, atque in intellectu hærent, sæpe vim et motionem exerunt in voluntatem, eamque, ut

arripiat aliquid aut defugiat, non segniter sollicitant, eient, impellunt, agitant et mentis æquabilitatem seu inertiam inturbant. Sic animum cupiditate, dolore, metu vacuum ipsa æquitas rei, aut honestas vehementer impellit, ut recte agat, et qui maxime pellitur ad committendum flagitium, si nondum obbruit, refugit turpitudinem, luctatur, vimque sibi inferre cogitur, ut flagitiosus sit.

§. VIII. Quo modo exploratum est, inesse in hominibus, si sanis sensibus utantur, cognitionem quandam solis ac lunæ; ita certum pariter est ac manifestum, inesse regulas morales, quæ ostendant, quid citra piaculum fieri, aut non fieri possit: quid præ cæteris expediat, quid necesse sit; id est, quæ doceant homines jura seu facultates agendi, consilia, obligationes. Illud quæri solet, quæ sit vis istiusmodi regularum, et quale principium. In idem recidit hæc quæstio, ac cum naturæ jus, ejusque principium generale investigatur. Quo loco juris vocabulum non jus singulare quoddam, sed innumerabilem et legum et facultatum complexionem denotat; quæ ipsa res difficultatem creat, cum plurima sint perobscura et gravibus controversiis obnoxia, nec sine longo argumentorum quasi filo explicari queant. Ac ii quidem scriptores, qui principium juris allaturi, naturam sectari, aut rerum perfectiones, aut veras utilitates jubent, aut Deum summe amare nos docent, dein nos ipsos, denique alios homines; profecto non principium juris, sed jus ipsum, ac legem proferunt; de cujus principio eadem quæstio revolvitur, unde vim atque originem ducat. Nulla igitur regula moralis, seu practica cognitio aliarum regularum, jurium ac legum naturalium principium seu prima ratio esse potest; cum nulla sit practica cognitio, cujus anterior ratio ex theoretica cognitione quadam non dimanet. Quare quodcunque principium sit naturalis juris, id theoretica cognitione contineatur, efferaturque necesse est. Eja! demus operam, ut paucis sententiis constringatur amplissima tractatio gravissimaque; quoniam multitudo verborum in re a sensibus remotissima potius obtundit mentem, quam informat.

§. IX. Actiones hominum per se et natura sua respiciunt atque attingunt perfectionem quandam summi Dei: Deus autem vi perfectionis suæ imperfectus esse, sive, ut veteres ajebant, negare seipsum non potest, neque aliter regere hominem, ei imperare, vetare, aut concedere quidquam, nisi convenienter suis perfectionibus. Ex quo efficiuntur hæc tria:

(a) Quæcunque actio divinæ perfectioni repugnat, aut, ne ea tolli videatur, necessario suscipienda est, ea naturali subjacet obligationi.

(b) Quoniam actionibus nostris fines persequimur a natura propositos: fines autem naturæ certos gradus, ac quosdam celsiores ac præstantiores habent, qui neque universe frustrari ac negligi ab humano genere, neque sine discrimine præscribi possunt; idcirco actio, qua ad finem tenditur, gradu quodam celsiore ac præstantiore, a natura hominibus consilii instar atque invitamenti proposita esse censenda est.

(c) Ex obligatione quavis naturali manifeste sequitur jus et facultas agendi, uti ex necessitate rei possibilitas; dein quod suadetur vi naturæ, id ab ea concessum esse, recteque fieri palam est. Si igitur obligationes naturæ extant, si consilia; etiam jura seu facultates morales agendi extare necesse est. Dein sæpe plures propositæ sunt viæ aut plura media assequendi naturales fines, ut perinde sit utrumvis eligatur: quodvis autem eligi possit, cum fini serviat. Postremo etsi quidquam universis præceptum sit idque necessario ad fines naturæ; non tamen idcirco singuli ultra jus id agendi, etiam obligationem habent: igitur quædam jura seu facultates seposita etiam obligatione ac consilio cogitari possunt.

§. X. Tria deduximus ex propositionibus binis; neque ea deductio magnopere difficilis aut obscura videtur. Sed nempe propositionibus ipsis lux afferenda est, ut planissime perspiciatur, qua ratione actiones hominum respiciant, atque attingant perfectionem quandam summi Dei: dein quid illud sit, a veteribus dictum, Deum negare seipsum non posse. Actionum genus est triplex; aliæ enim proxime pertinent ad summum Deum, aliæ hominem, qui agit, maxime attingunt, aliæ referuntur ad alios homines, quibuscum vitam degimus. Quovis hoc actionum genere respici divinam quandam perfectionem, singulatim explicandum est.

(a) Actiones, quæ ad summum Deum proxime pertinent, atque in ejus cultu sitæ sunt, referri ad ejusdem perfectiones posse, iisque conformari debere, dubium non est, ut nec aliter sentiamus de Deo, neque erga illum aliter affecti simus, ac divinitati consentaneum est. Aut obscurum cuiquam esse potest, actionibus attingi perfectionem quandam summi Dei, quando immensam ejus celsitatem et cogitamus, et adoramus, quando inexhaustam clementiam, insuperabilem potestatem, inaccessam sapientiam, immortalem dominatum, propensissimam misericordiam, inexorabilem justitiam, superfluentem bonitatem et contemplamur, et admiramur, et prædicamus; quando admirabilem providentiam, æternam rerum omnium moderatricem, intuemur, ac sempiternæ mentis pulchritudinem immutabilem amplexamur toto corde, tota mente, omnibus viribus? quid vota nostra, sacrificia, preces, sacramenta, cæremoniæ, quæque sunt generis istius, nonne ad Deum ejusque perfectiones proxime pertinent? Contra vero superstitio, cultus dæmonum, falsorumque numinum, blasphemiæ, sacrilegia, perjuria, desperatio nonne iisdem penitus adversantur?

(b) Alterum actionum genus, quo secum ipso quisque occupatur maxime, nihil, credo, ad Deum pertinebit, cujus opificium summus, quanti quanti sumus, qui et conservator et rector, ipsaque beatitas nostra est, a cujus nutu pendemus nullo non tempore et loco, ad cujus similitudinem conformata est mens nostra, quæ una ex mundanis rebus de ipso cogitat, ejusque contemplatione et amore conquiescere potest? Si quis vim sibi infert, si membra depravat temere, si incolumitatem, si vitam projicit, si impatientia doloris aut fortunæ, fame se enecat, si præclaras animi facultates, si corporis vires sapientissimo consilio datas a Conditoris desidia languere sinit, si finis a Deo præstituti ac beatitudinis suæ immemor lasciviæ se dat, atque ad bestias projicit, omnique turpitudine fædat divinitatis imaginem; nihil id scilicet ad divinas perfectiones attinebit? Quemadmodum sapientia, inquit Tullius, si oculis cerneretur, incredibiles excitaret amores sui; ita profecto si nativam mentis nostræ celsitatem ac nobilitatem aspiceremus, tum pateret certe, quantopere illecebræ sensuum, ac quodvis delectationis obscenæ genus dedeceat humanam mentem, eamque deformet, nauseaque et horrore plenam reddat coram summo Deo. Nunc vero etsi obscurius noscamus ipsi nos; tamen mentem nostram adversus turpitudinem congenito pudore ac verecundia obvallavit natura, turpibusque factis acerbam intus reprehensionem ac mœstitiam, et diros morsus annexit. Nihil igitur peccare se in Deum arbitrabuntur, qui naturale id honestatis munimentum lascivis jocos, sermonibus, gestibus, imaginibus, factis diruere ac demoliri audent? Dein cum homo similitudine naturæ mentisque suæ accedat ad Deum; ignorare forsitan aut dubitare potest, quin in omni vita instituenda propositas habere divinas perfectiones debeat, ut parcendo, commi-

serando, benefaciendo ad Deum quoque accedat? Qui adversis rebus animum abjiciunt, qui perturbationi ac desperationi se dant; nihilne adversus providentiam delinquent, res cunctas sanctissime administrantem? contra qui secundis rebus efferuntur animo, sibi met præfidunt, obvium quemque conculcant, ac despiciunt; nihilne offendunt in divinam bonitatem, cui totum id, quo se effert homo solidus, acceptum ferri debet? Satis nunc quidem, quantum necesse est hoc loco, intelligi opinor, actiones hominis, quibus uno secum occupatus maxime videtur, ejusmodi esse, ut ad divinas etiam perfectiones sint referendæ, iisque aut consentaneæ sint, aut gravissime repugnent.

(c) De tertio genere actionum, quæ alios homines proxime attingunt, prope supervacaneum est speciatim disserere. Si enim, quod in se quisque bene aut male agit, id consentaneum est divinis perfectionibus, aut contra; idemmet erit de actionibus existimandum iis, quas et in alios exerimus. Paris enim naturæ sumus omnes, proindeque pari jure censendi, ut non aliter de singulis singuli, ac de se ipso quisque judicare debeat. Quodsi enim contingat forte, ut opprimar ego vi aut dolo malo ab homine nefario, doceor ab ipsa natura, mentem meam oculosque attollere ad summum Deum, eidemque commendare causam meam, sub cujus ditione ac tutela sum. Quid igitur? si iniquus aggressor sim ipse aliorum hominum, si membra ipsorum, si vitam, si honorem, si fortunas impetam; nihilne crimen meum divinæ justitiæ, sanctitati, providentissimæ gubernationi obnoxium erit? Qui alienis servis, qui liberis, qui clientibus benigne fecerit aut male; id pertinere ad Dominum, parentem, patronum nemo non videt: si homo hominem lædit, aut benefactis afficit; nihil id ad Dominum universorum, communem parentem ac patronum pertinere opinari quis potest? ac si ego inopia, si gravi morbo, acerba calamitate conflictari cogar, nec opis quidquam aut solatii exorare queam ab inhumanis ac duris sociis, offendi ab ipsis conditorem, atque ad indignationem provocari certo mihi persuadeo. Si ergo ipse inexorabilem me præbeam calamitosis ac indigentibus; nihil a me Deum offendi in animum inducam? Siquid ab homine impudice ac lascive in semet committitur; id repugnare divinitati, cujus in se imaginem circumfert, supra animadvertimus. Quid ergo? qui alienam pudicitiam tentant, qui lenocinium, qui meretricium quæstum exercent, aut lascivi amoris sordes quaqua ratione provocant; nihil scilicet coram divinitate rei sunt, cujus imaginem tanta foeditate commaculant?

(d) His quidem expensis, ambiguum esse non potest, actiones nostras, sive ad Deum referantur proxime, sive ad nosmetipsos aut alios homines, semper ratione quadam attingere perfectiones summi Dei. Quid ergo concludemus? eas a summo Deo necessario præceptas esse, aut vetitas. Ecurr ita? quid enim supremo Deo necessitatem præcipiendi aut vetandi imposuit? nihil sane, nisi perfectissima Dei natura, ob quam imperfectus esse, aut negare seipsum haud potest.

Quodsi perspicuum non est; dicam sane, quale sit dictum illud a veteribus: Deus ni præciperet, quæ divinis perfectionibus ita consentanea sunt, ut secus tolli videantur, aut quæ iisdem repugnant, prohiberet, ipsum se negaret.

(e) Seipsum negaret fons, si negaret se originem esse procurrentis rivuli, se sitim pellere, se refrigerare. Seipsam negaret lux, si negaret abs se tenebras discuti, novamque speciem et vitam impertiri rebus. Seipsam negaret via, si, quæ rectissima est atque unica, hac venire ad metam posse negaret. Seipsum negaret genitor, si, quos progenuit liberos, negaret suos. Seipsum negaret, si, qui cum summo imperio præest rex, sibi reverentiam deberi ac subjectionem negaret. Seipsam negaret norma, si secundum ductum suum fieri constructionem debere negaret. Seipsam negaret dulcedo ac pulchritudo, si oblectamento se esse iis, qui se fruuntur, negaret. Quid igitur? Deus, qui imperfectus esse atque negare seipsum haud potest, an negare poterit se originem esse cunctarum rerum, atque omnibus boni, quod demum cunque comprehendi mente potest? negabit necesse esse, ut a creata mente subjectio sibi ac reverentia præstetur? abdicare se unquam poterit summo imperio, aut quod ex sapientissimis causis condidit, id curare desinet quasi mutata voluntate, aut perinde habebit, voluntati suæ atque optimis legibus a creata mente obtemperetur, nec ne? cum homini libertatis jura dederit, ea ab aliis violari ac frustrari non gravate feret? Quis unquam princeps disturbari a sibi subjectis consilia sua, aut privilegia a se in alios cogitato judicio, gravissimisque ex causis collata conculcari æquo animo patitur? Negabit se beatissimum natura sua, omnique dignissimum amore ac cultu esse? ut mens humana, quam ad similitudinem suam efformavit, cognitioni et amori beatissimæ ac perfectissimæ mentis rem nihili præferat, divinamque imaginem voluptatum spurcitiis deformet et inquinet, unquam probare poterit? Non poterit sane, cum negare seipsum haud possit, neque perfectus esse non possit.

§. XI. Detecto velut communi fonte obligationum, consiliorum ac jurium naturalium, deinceps agendum de singulis est explicatius. *Obligationis* vox a rebus petita corporeis, ut aliæ innumerabiles ad res minime corporeas adhibitæ, eam vim habet, qua latissime patet, ut denotet vinculum, quo astringimur ad faciendum quid vel omitendum, proindeque designat et id, quod ligat, ac constringit, et id, quod ligatur, ac necessitati faciendi aut non faciendi subjicitur. Hinc, ajunt, alia *activa* est, alia *passiva* obligatio. Ut igitur distincte evolvatur obligationis notio, necesse est, istiusmodi vinculum esse accom-